

شورای عالی اطلاع‌رسانی

راهنمای استفاده از فونت ایران نستعلیق

اردیبهشت ۱۳۹۱

مقدمه

فونت ایران نستعلیق ۲ نسخه ارتقا یافته ایران نستعلیق ۱ است که برای کاربردی تر کردن و افزایش قابلیت های آن امکان ایجاد کشیدگی در آن فراهم شده، و برخی اشکالات عدم انطباق با یونی کد در آن برطرف شده و همچنین اصلاح حروف در آن صورت گرفته است.

کشیدگی در رسم الخط فارسی دارای قواعد خاصی است که متاسفانه در ویرایشگرها این قاعده ها رعایت نشده اند. کشیدگی ای که برنامه های فعلی بر روی متن ها اعمال می کنند (مانند کشیدگی خودکار در Word و InDesign) اغلب نادرست و نازیبا هستند و لازم است ترتیبی اندیشید که این کاستی برطرف گردد.

در فونت ایران نستعلیق سعی شده قواعد کشیدگی درست رعایت گردد و تا حد امکان از کشیدگی های نادرست کلمات جلوگیری شود. البته لازم به ذکر است که در ساخت فونت های رایانه ای بسیاری از قواعدی که در ساخت فونت بکار برده شده برای اولین بار اجرا شده است و اصولاً قواعد و ساختار از پیش تعریف شده ای در فونت یونی کد وجود نداشته تا بر اساس آن عمل شود که بدان اشاره خواهد شد.

همه سعی دست اندرکاران پروژه این بوده است که ویرایش دوم فونت نستعلیق تمامی قواعد کشیدگی را در فونت نستعلیق اجرا نماید هرچند با توجه به گستردگی و تنوع در این قواعد قطعا کامل تر کردن آن در آینده لازم است.

جهت استفاده مطلوب از این فونت به این نکات توجه فرمایید:

- با اصول و قواعد کشیدگی خط نستعلیق آشنا شده و بر اساس آن عمل نمایید.
- همه ادیتورها قابلیت استفاده از فونت ایران نستعلیق را ندارند و یا تنظیمات خاصی نیاز دارند تا امکان استفاده از این فونت را داشته باشند. به توضیحاتی که در ادامه خواهد آمد توجه نمایید.
- قابلیت ها و محدودیت های فونت نستعلیق را بشناسید و بر اساس آن عمل نمایید.

- از آخرین نگارش فونت IranNastaliq که بر روی سایت شورای عالی اطلاع‌رسانی می‌باشد استفاده نمایید و به این موضوع دقت نمایید که امکان دارد متن شما با بروزرسانی فونت جابجا شود (چون شکل کاراکترها و فضای بین حروف فونت تغییر می‌کند) پس در صورتی که بخواهید متنی را بر روی دو کامپیوتر متفاوت استفاده نمایید لازم است ابتدا از این موضوع که در هر دو سیستم از یک ویرایش فونت استفاده می‌شود مطمئن شوید.

نکته مهم: در صورتی که جهت گرفتن خروجی چاپی متنی را به لیتوگرافی می‌فرستید باید دقت نمایید که حتماً از یک ویرایش واحد فونت استفاده نمایید و یا اینکه متن را به صورت پی.دی.اف به لیتوگرافی تحویل دهید تا مطمئن باشید هیچ تغییری نمی‌کند.

کشیدگی در نستعلیق^۱

انواع کشیدگی

کشیدگی ها به چهار دسته کلی: کشیده‌های حقیقی، کشیده‌های مجازی، کشیده‌های منفرد، کشیده‌های متصل تقسیم شده‌اند که شرح آن در ذیل آمده است.

کشیده‌های حقیقی: حروفی هستند که به تنهایی و هم در اتصال به حروف دیگر کشیده نوشته می‌شوند این حروف عبارتند از:

ب پ ت ث س س ف ک گ

این کشیده‌ها می‌توانند منفرد یا متصل باشند:

یحنا س ملکر بت

حروف «ب»، «پ»، «ت»، «ث»، «س»، «ف»، «ک»، «گ» هنگامی کشیده حقیقی محسوب می‌شود که یا به صورت منفرد نوشته شوند، یا حروف آخر کلمه باشند مانند:

ب ت ت

حروف «ب»، «پ»، «ت»، «ث»، «ن»، «ی» چنانچه در وسط کلمه قرار گیرند، کشیده مجازی محسوب می‌گردد:

بینا بین متاع رحیم

حرف «ف» به صورت منفرد و یا در انتهای کلمه کشیده حقیقی است:

^۱ این مطالب برگرفته از "کتاب کشیده" نوشته استاد امیر فلسفی است.

دِف حِف زلف

و در اول و وسط کلمه کشیده مجازی محسوب می گردد:

فِرِیادِ غافلِ خفتی

حروف «ک و گ» در اول و وسط کلمه کشیده نمی شوند این حروف هم در انتهای کلمه و هم به صورت منفرد، کشیده حقیقی هستند:

کشیدگی نادرست: باکر

کشیدگی صحیح: درک کلمک جنگ ارک

حرف «ی» برگردان، هم به تنهایی و هم در اتصال به حروف دیگر کشیده حقیقی محسوب می شود:

فِیکِیَمِی

حروفی که خود به تنهایی کشیده نمی شوند ولی برای زیبا شدن کلمه و یا بنا به ضرورت کشیده می شوند.

این حروف عبارتند از: «ج، چ، ح، خ، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ق، م، ه» جزء دسته کشیده های مجازی محسوب می شوند:

مجرِ چِرا سِخا مِحِیطِ صِبرِ فِضا فِطِره مِظاهِر

مِعبِره مِاعِنه

مِقیمِ تِمامِ هِره بِهتِره

محدودیت‌های کشیدگی

کشیدگی‌های متروک:

کشیده‌های متصل به «و» و قاف آخر معمول‌ترین کشیده‌های متروک هستند:

عشق (کلمه خاص است و کشیده می‌شود) شود شفا

و بعضی از کشیده‌های متصل به آخر نیز متروک شده‌اند:

وطن فن آهن ناخن

کشیده‌های نادرست:

۱. حروف «ک» و «گ» و «ل» در هیچ کلمه‌ای کشیده نمی‌شوند:

کشیدگی نادرست: یکتا نکسین کلید

۲. حروف «ب»، «پ»، «ت»، «ث»، «م»، «ن»، «ی» در اول کشیده نمی‌شوند:

با تر بلا مرا میسر مید

۳. هنگامی که این حروف در آخر کلمه قرار گیرد نباید هیچ کشیدگی قبل از آنها وجود داشته باشد: ب، پ، ت،

ث، ج، چ، خ، ص، ض، ط، ظ، ف، ک، گ، ی

شب تخم‌خطا شکه

۴. کشیده متصل به واو و یا قاف آخر که یا متروک و یا نادرست هستند:

جو صو فو مو حفظق

۵. هنگامی که حروف: «ع»، «غ»، «ط»، «ف» و «ق» در وسط کلمه قرار گیرد در صورتی می توان قبل از آنها کشیدگی قرارداد که حرکت بعدی به طرف پایین باشند مانند: سفر، شعر، ولی چنانچه حرف بعد از (ع، غ، ف، ق) به طرف بالا مایل باشد (مثل: قفا، فقدان)، حرف قبل آنها را نمی توان کشید

کشیدگی نادرست: متفاسق شعاع

کشیدگی صحیح: قفا فتدا شعاع فر شعاع تیغ

۶. حرف «ی» در اتصال به «ن» آخر کشیده نمی شود

کشیدگی نادرست: کسین همسین

۷. دو حرف چسبیده به هم نمی توانند کشیده شوند مگر اینکه بین آن ها یک حرف دیگر قرار گیرد. در آن صورت نیز بهتر است هر دو حرف کشیده کامل نباشند.

است شش کشیده

از چه ویرایشگری می توان استفاده نمود و چه تنظیماتی را باید رعایت کرد

تمامی برنامه‌هایی که از استاندارد یونی کد پشتیبانی می‌کنند و مشخصاً در آن می‌توان فارسی تایپ کرد می‌توانند از فونت ایران نستعلیق استفاده نمایند اما یکی از ویژگی‌های فونت نستعلیق این است که ارتفاع قرارگیری حروف از خط مبنا (خط کرسی) ثابت نیست و این مورد (اصلاحاً Contextual Alternate) یکی از قابلیت‌های فونت یونی کد است که باعث این نوع عملکرد می‌شود و بعضی از ویرایشگرها از این ویژگی پشتیبانی نمی‌کنند و متن نمایش داده شده با این فونت را بر روی خط کرسی می‌نشانند که در نتیجه نمایش نادرستی از متن خواهد داد.

فونت ایران نستعلیق در برنامه‌هایی مانند Word و Notepad ویندوز (به طور پیش فرض) بدرستی نمایش داده می‌شود. در برنامه‌های Adobe نسخه ME شما باید در قسمت OpenType گزینه Contextual Alternate را فعال نمایید.

در برنامه CorelDraw از فونت ایران نستعلیق نمی‌توانید استفاده کنید زیرا این برنامه تا ویرایش X5 از این قابلیت یونی کد که حروف غیر هم سطح را بکار گیرد نمی‌تواند استفاده نماید.

این نکات را در نظر داشته باشید:

- به Justify پاراگراف دقت کنید و در استفاده از امکاناتی که پاراگراف‌ها را کشیده‌تر از حد معمول می‌کنند استفاده نکنید بلکه پاراگراف را با space بکشید تا نمایش فونت نستعلیق درست باشد.
- شما می‌توانید در برنامه‌ای مانند Illustrator با نستعلیق تایپ کنید و آن را به CorelDraw منتقل نمایید.
- در ویرایشگرهای مختلف گاهی فونت نستعلیق متفاوت نمایش داده می‌شود. لازم است بدانید که ویرایشگر مبنا Notepad ویندوز است و در صورتی که بخواهید شکل درست ترکیبات نستعلیق را ببینید در این برنامه تایپ کنید.

قابلیت‌های فونت نستعلیق

چگونه یک حرف را بکشیم: برای کشیدن هر حرف شما می‌توانید بعد از حرف، کلید کشیدگی را بزنید پیش فرض آن در ویندوز فارسی SHIFT + J است. برای کشیدن حروف تنها (مانند ب) تنها لازم است قبل از حرف، کلید کشیدگی را بزنید تا عمل کشیدگی صورت گیرد.

نکته: زدن چند بار کشیدگی طول‌های متفاوتی از حروف را خواهد داشت که در اصلاح نستعلیق به ۳ نقطه و ۴ نقطه و ۵ نقطه و ۷ نقطه معروف است (منظور طول حرف بر اساس نقطه است) زدن بیش از چهار بار کشیدگی نمایش نادرستی از حروف را در پی خواهد داشت پس لازم است به تعداد کافی از علامت کشیده استفاده نمایید.

در این فونت این امکان در نظر گرفته شده است که در بعضی از ترکیباتی که کشیدگی در آنها اشتباه است بعد از زدن یک کلید کشیدگی هیچ تغییری در ترکیب حروف ایجاد نمی‌شود ولی با چند بار زدن کلید کشیدگی نمایش نادرستی از ترکیب حروف ایجاد می‌شود که دلیل آن این است محل اتصال حروف از این جهت که بر روی خط کرسی قرار ندارند غلط به نمایش در می‌آید.

مثال: مو - بو - بو

حاصل استفاده از حرف ZWJ در این فونت مانند دیگر فونتهای یونی کد نمایش غیر لیگاتوری (بدون اعمال توابع ترکیبی حروف) حروف است است. مانند:

لا ← لا

لم ← لم

در Notepad نمایش آن بدین شکل خواهد بود:

لا لم